

Høy yrkesdeltakelse blant kvinner i Norden

De nordiske land har de klart høyeste andelene yrkesaktive kvinner sammenlignet med andre europeiske land. De søreuropeiske land, utenom Portugal, har de laveste andelene. Den høye yrkesaktiviteten blant norske og islandske kvinner må ses på bakgrunn av at relativt mange av dem har en deltidsjobb. Merk også at vi har høye sysselsettingsrater blant både kvinner og menn over 50 år, og at arbeidsledigheten er lav i europeisk målestokk. Særlig gjelder dette langtidsledigheten.

Tilknytningen til arbeidsmarkedet for ulike befolkningsgrupper måles gjerne ved yrkesfrekvenser eller arbeidsstyrkeprosjenter, det vil si andelen som har en jobb eller et inntektsgivende arbeid (sysselsatte) eller som aktivt søker etter det (arbeidsledige). Ved at alle EU- og EFTA-landene regelmessig gjennomfører arbeidskraftundersøkelser med langt på vei sammenfallende definisjoner, spørsmålsutforming og undersøkelsesopplegg, finnes det sammenlignbare data om forholdene på arbeidsmarkedet i de ulike land. Dette har sammenheng med at arbeidsmarkedspolitikken inngår som en sentral del av det europeiske samarbeidsområdet, og EFTA-land som Norge og Island deltar i statistikk-samarbeidet på like fot med EU-landene. I den offentlige debatten nasjonalt er det også vanlig å vise til situasjonen i andre land som det er naturlig å sammenligne seg med når for eksempel ledighetsnivået eller eldres yrkesdeltakelse i Norge skal vurderes.

Tor Petter Bø

Tabell 1. Deltidssysselsatte i prosent av alle sysselsatte 25-49 år. 2002. Rangert for kvinner

	Kvinner	Menn
Nederland	71,2	11,9
Sveits	59,4	8,4
Island	41,7	6,3
Tyskland	41,2	4,3
Storbritannia	41,1	3,7
Østerrike	39,1	4,3
Belgia	38,5	4,3
Norge	37,8	5,5
EU+EFTA	32,4	3,9
Frankrike	29,2	3,6
Luxembourg	28,4	1,5
Irland	27,6	3,0
Sverige	26,9	6,0
Danmark	24,4	5,3
Italia	17,9	3,1
Spania	15,9	2,0
Finland	11,8	3,6
Portugal	10,0	2,3
Hellas	6,9	1,5

Kilde: Labour Force Survey Results 2002, Eurostat.

Søreuropeiske kvinner minst yrkesaktive

I den mest yrkesaktive fasen av livet, 25-49 år ligger gjennomsnittet for den kvinnelige yrkesdeltakelsen i EU- og EFTA-landene på 75 prosent (figur 1). Dette er en livsfase hvor verken studieaktiviteter eller pensjonsordninger spiller noen særlig rolle for ulikheter landene imellom. Islandske kvinner ligger markant høyere enn dette (88 prosent), fulgt av de andre nordiske landene (85-86 prosent) med Norge på 5. plass (84 prosent). I motsatt ende av skalaen finner vi, foruten Irland og Luxembourg (rundt 70 prosent), de søreuropeiske landene Spania, Hellas og Italia (64-67 prosent). De store ulikhetene EU-landene imellom illustreres ved differansen mellom italiens-ke og

Tor Petter Bø er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk (tor.petter.bo@ssb.no).

finske kvinners yrkesaktivitet, den er på hele 22 prosentpoeng. Det må understrekes at ulike permisjonsordninger kan forklare noe av variasjonene i tilknytningen til arbeidsmarkedet, da også midlertidig fraværende regnes med blant de sysselsatte, med visse begrensninger når det gjelder varigheten. For eksempel vil ulike rettigheter for arbeidstakerne til fødsels- og omsorgspermisjon kunne påvirke tilknytningen til arbeidsmarkedet og sjansen for å vende tilbake til en tidligere jobb.

Islandske menn mest yrkesaktive

For menn i denne aldersgruppen er variasjonene mellom landene klart mindre enn for kvinner (figur 1). Flere land rangeres dessuten helt annerledes enn da vi sammenlignet kvinnenes yrkesaktivitet. Menn i de nordiske land (utenom Island) ligger noe lavere enn EU-/EFTA-gjennomsnittet for yrkesaktivitet på 93 prosent. Mens land som Hellas og Luxembourg, med lav kvinnelig yrkesaktivitet, topper statistikken med 95-96 prosent (på linje med Sveits), bare slått av Island (97). Lavest mannlig yrkesdeltakelse er det i Sverige (90 prosent), mens Norge er nest lavest (92 prosent). Fem av de øvrige landene er så vidt over Norges nivå.

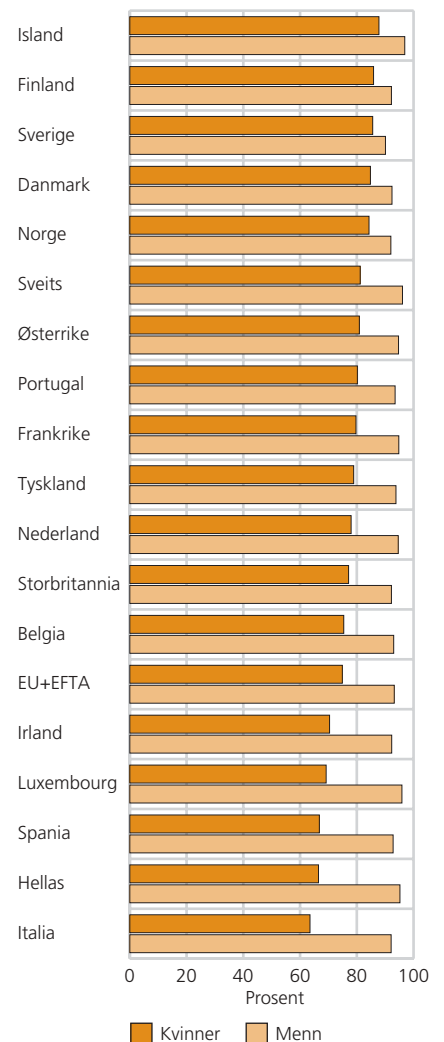
Norske og islandske kvinner har høy deltidsandel

Om vi ikke bare ser på andelen yrkesaktive totalt, men også trekker inn hvor mye de arbeider, det vil si arbeidstidens lengde, blir bildet noe annerledes (tabell 1). Norske og islandske kvinner i alderen 25-49 år, som ligger i det øverste sjikt når det gjelder andelen yrkesaktive, er samtidig i større grad sysselsatt på *deltid* sammenlignet med de fleste andre land. Så mye som 42 prosent av de islandske og 38 prosent av de norske kvinnene jobber deltid, mot gjennomsnittlig 32 prosent i EU-/EFTA-landene. I de øvrige nordiske landene arbeider en fjerdedel av de svenske og danske kvinnene deltid, mens de finske peker seg ut med en markant lavere andel (12 prosent). I de søreuropeiske landene, hvor kvinner generelt har lav yrkesdeltakelse, er det relativt få av de sysselsatte som har deltidsarbeid, mens desto flere jobber heltid. Klart høyest deltidsandel blant kvinnene er det i Nederland (71 prosent). Nederland har også høyere andel på deltid blant menn sammenlignet med de andre landene.

Deltidsarbeidende er imidlertid ikke en homogen kategori når vi måler arbeidstidens lengde. Den avtalte arbeidstiden for norske kvinner på deltid er i gjennomsnitt på 22,2 timer, mens gjennomsnittet for EU- og EFTA-landene er på 19,6 timer. Høyest er imidlertid arbeidstiden for de deltidarbeidende kvinnene i Sverige med 23,2 timer og lavest i Tyskland med 17,9 timer.

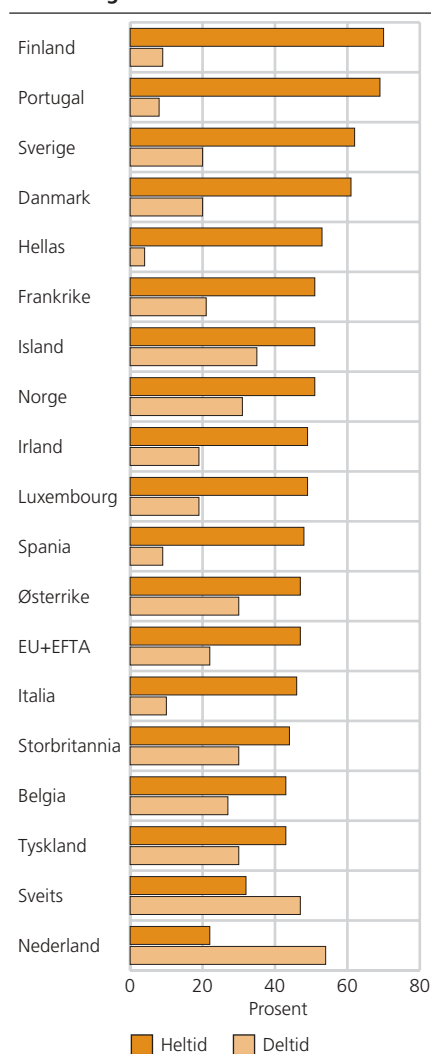
Selv om deltidsarbeid i første rekke er utbredt blant kvinner, er det også en del variasjoner fra land til land i deltidsandelen for menn i alderen 25-49 år. Gjennomsnittet for EU- og EFTA-landene ligger på 4 prosent, mens andelen i Norge er på 5,5 prosent, omtrent som i de øvrige nordiske land utenom Finland (3,6 prosent). Klart høyest er deltidsandelen for menn i Nederland (nær 12 prosent).

Figur 1. Andelen kvinner og menn 25-49 år i arbeidsstyrken. 2002. Prosent

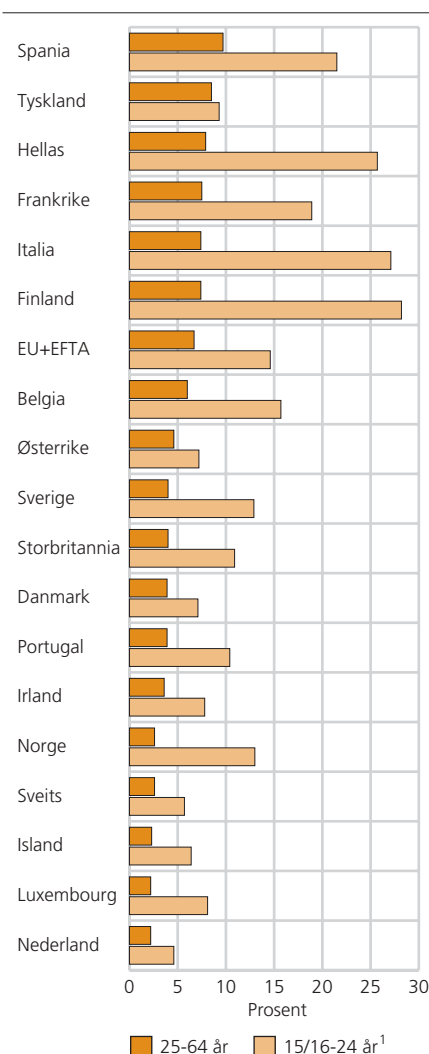
Kilde: Labour Force Survey Results 2002, Eurostat.

Figur 2. Heltids- og deltidssysselsatte kvinner i prosent av kvinner i alt 25-49 år. 2002. Rangert etter heltidsandel

Kilde: Labour Force Survey Results 2002, Eurostat.

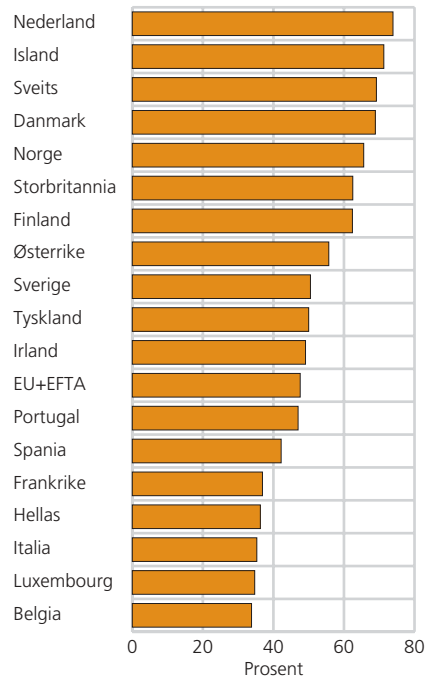
Figur 3. Arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken. 15/16-24 år og 25-64 år. 2002

¹ 16-24 år i Island, Spania, Storbritannia, Sverige og (dels) Norge.

Kilde: Labour Force Survey Results 2002, Eurostat.

Figur 4. Andelen personer 15/16-24 år i arbeidsstyrken. 2002. Prosent

Kilde: Labour Force Survey Results 2002, Eurostat.

Flest kvinner på heltid i Finland og Portugal

Nå skal vi se på omfanget av deltids- og heltidssyssettingen hver for seg i forhold til antallet kvinner totalt i alderen 25-49 år. Når vi ikke bare ser de deltidsarbeidende som andel av de sysselsatte, slik vi hittil har gjort, får vi bedre belyst hvor utbredt deltids- og heltidsarbeid er i den kvinnelige befolkningen i de ulike land (figur 2).

Flest sysselsatte på heltid er det blant kvinner i Finland og Portugal, med om lag 70 prosent. Deretter følger Sverige og Danmark med drøyt 60 pro-

sent. I Norge har vel halvparten av alle kvinner i denne aldersgruppen en heltidsjobb, omtrent som i Frankrike og Island, og en noe høyere andel enn i Irland og Spania. Gjennomsnittet for EU- og EFTA-landene ligger på 47 prosent, samme nivå som i Spania og Italia. Lavest er heltidssysselsettingen blant kvinner i Nederland og Sveits.

Deltidsarbeid blant kvinner er mest utbredt i Nederland (54 prosent) og Sveits (47 prosent). Norge følger på fjerdeplass med 31 prosent, tett fulgt av Tyskland og Storbritannia. Gjennomsnittet for EU-/EFTA-landene er på 22 prosent, litt høyere enn i Danmark og Sverige, mens bare 9 prosent av de finske kvinnene arbeider deltid. Ellers er det i de søreuropeiske landene (Hellas, Portugal, Spania og Italia) man finner færrest kvinner med deltid-jobb.

Eldre mest yrkesaktive i Norden

Yrkesaktiviteten for personer over 50 år påvirkes i større grad av de ulike trygde- og pensjonsordningene landene imellom enn for befolkningen ellers. For aldersgruppen 50-64 år er yrkesaktiviteten klart høyere i de nordiske land, samt i Sveits, enn i Europa for øvrig (tabell 2). Som for dem under 50 år, er det islendingene som topper også denne statistikken (90 prosent). Sverige inntar andreplassen (77 prosent), fulgt av Norge (75 prosent). Finland ligger lavest av de nordiske land, men likevel godt over gjennomsnittet for EU-/EFTA-landene på 55 prosent. I Belgia og Italia var kun 43 prosent av de eldre yrkesaktive. Også Spania og Hellas har klart lavere yrkesfrekvenser enn gjennomsnittet, mens Tyskland og Frankrike ligger rundt gjennomsnittet.

Ellers er det verdt å merke seg at mens norske og svenske menn i alderen 25-49 år har relativt lave yrkesfrekvenser, så er bildet ganske annerledes for menn i aldersgruppen 50-64 år, hvor kun Island og Sveits skårer høyere enn Norge og Sverige.

Norske kvinner i alderen 50-64 år har svært høye yrkesfrekvenser i europeisk sammenheng, slik tilfellet også er for de yngre aldersgruppene. Blant de eldre kvinnene var det kun islandske og svenske kvinner som i større grad var med i arbeidsstyrken. Som for de yngre aldersgruppene er yrkesaktiviteten lavest i de søreuropeiske landene (utenom Portugal).

Lav sysselsettingsandel i industrien i Norge

For å sammenligne næringsstrukturen i ulike land, er det vanlig å foreta en tredeling av næringene i primærnæringer (jordbruk, skogbruk og fiske), sekundærnæringer (industri og bergverk, olje- og gassutvinning, bygge- og anleggsvirksomhet) og tertiærnæringer (tjenesteyting). Av alle sysselsatte er det 22 prosent som arbeider i sekundærnæringene i Norge, sammenlignet med 28 prosent som gjennomsnitt for EU- og EFTA-landene (tabell 3). Bare Nederland og Luxembourg har lavere andel enn Norge. Høyest andel i industrien med videre finner vi i Portugal, Tyskland, Italia og Spania, alle med over 30 prosent av totalsysselsettingen. Det må understrekes at disse andelene er beregnet på grunnlag av antallet personer som er i arbeid, ikke årsverk, slik at varierende innslag av deltidjobber vil påvirke næringsstrukturen.

Tabell 2. Andelen personer 50-64 år i arbeidsstyrken, etter kjønn. 2002. Rangert etter i alt-tallene. Prosent

	I alt	Menn	Kvinner
Island	90,3	93,6	87,0
Sverige	77,1	79,4	74,7
Norge	74,5	78,1	70,7
Sveits	73,7	85,0	62,8
Danmark	69,8	75,6	63,7
Finland	65,5	66,3	64,7
Storbritannia	64,5	72,8	56,5
Portugal	62,3	73,5	52,3
Nederland	57,1	70,6	43,4
Irland	56,9	74,1	39,6
Tyskland	56,3	65,4	47,2
EU+EFTA	55,2	66,2	44,5
Frankrike	54,8	61,2	48,6
Spania	51,0	71,5	31,5
Hellas	49,3	67,7	32,0
Østerrike	47,4	58,4	36,9
Luxembourg	44,5	58,2	30,4
Belgia	42,6	54,2	31,3
Italia	42,5	58,2	27,4

Kilde: Labour Force Survey Results 2002, Eurostat.

Tabell 3. Sysselsatte i alt etter næring. 2002. Prosent

	Primærnæringene	Sekundærnæringene	Tertiærnæringene
Belgia	1,8	25,8	72,4
Danmark	3,2	23,5	73,3
Tyskland	2,5	32,4	65,1
Hellas	15,8	22,5	61,7
Spania	5,9	31,3	62,8
Frankrike	4,1	25,4	70,5
Irland	6,9	27,8	65,3
Italia	4,9	31,6	63,5
Luxembourg	2,0	20,1	77,9
Nederland	2,9	21,0	76,1
Østerrike	5,7	28,9	65,4
Portugal	12,5	33,6	53,9
Finland	5,5	27,1	67,4
Sverige	2,5	23,0	74,5
Storbritannia	1,4	24,1	74,5
Island	7,4	22,5	70,1
Norge	3,9	21,7	74,4
Sveits	4,4	24,1	71,5
EU+EFTA	4,0	28,1	67,9

Kilde: Labour Force Survey Results 2002, Eurostat.

Andelen sysselsatte i primærnæringene er på 4 prosent som gjennomsnitt for EU- og EFTA-landene, noe som tilsvarer nivået i Norge og Frankrike. Lavest er andelen i Storbritannia og Belgia (under 2 prosent), mens den er høyest i Hellas (16 prosent) og Portugal (13 prosent), fulgt av Irland og Island (7 prosent).

I tertiærnæringene (tjenesteyting) arbeider 68 prosent av de sysselsatte i EU- og EFTA-landene totalt sett. I Norge er andelen på 74 prosent, omtrent som i Sverige, Danmark og Storbritannia. Høyest er andelen tjenesteytende næringer i Nederland og Luxembourg (76 og 78 prosent), klart lavest i Portugal (54 prosent). Også de øvrige søreuropeiske land ligger godt under gjennomsnittet.

Generelt sett arbeider kvinner i langt større grad enn menn innenfor tjenesteyting. Som gjennomsnitt for EU- og EFTA-landene gjelder dette 82 prosent av kvinnene, og 89 prosent i Norge, mens de tilsvarende tall for menn er 57 og 61 prosent. Forskjellen mellom kvinners og menns andel av de sysselsatte i disse næringene var størst i land som Irland, Finland og Spania, dernest følger blant annet Norge, Sverige og Tyskland. Minst forskjell var det i de sør-europeiske landene Hellas, Italia og Portugal, som alle kjennetegnes av relativt få deltidsarbeidende kvinner.

Lav arbeidsledighet i europeisk målestokk

Arbeidsledigheten i 2002 var fremdeles lav i Norge sammenlignet med de fleste europeiske land. I alderen 25-64 år var ledigheten på 2,6 prosent her i landet, sammenlignet med 6,7 prosent som gjennomsnitt for EU- og EFTA-landene (figur 3). Lavest var ledigheten i Nederland (2,2 prosent), høyest i Spania (9,7) og Tyskland (8,5). Av de øvrige nordiske land hadde Finland en ledighet på over 7 prosent, mens den lå på rundt 4 prosent i Sverige og Danmark, og bare 2,3 på Island. Om vi i tillegg trekker inn de land som vil bli medlemmer av EU fra mai 2004, så finner vi her en markert høyere ledighet enn i EU totalt sett. I de ti kandidatlandene var ledigheten på 12,6 prosent, mot 6,7 i det nåværende EU. Høyest var ledigheten i Polen (16,9 prosent) og Slovakia (15,4), mens land som Ungarn og Tsjekia lå noe under EU-nivået.

I de fleste nordeuropeiske land er ledigheten noe høyere for menn enn for kvinner, mens forholdet er omvendt i de søreuropeiske landene, og i noen av de melleuropeiske.

Om vi ser på ungdomsledigheten (figur 3), så var den høyest i Finland, Italia og Hellas (26-28 prosent), og lavest i Nederland (4,6 prosent). Her plasserer Norge seg omtrent midt på treet (med 13 prosent), på linje med Sverige, og noe under gjennomsnittet for EU- og EFTA-landene på 14,6 prosent.

For ungdom er som kjent skolegang eller studier et utbredt alternativ til inntektsgivende arbeid eller arbeidssøking. Det er imidlertid også mange som kombinerer disse aktivitetene, i form av deltidsarbeid ved siden av skolen eller studiene. Av figur 4 framgår det hvor mange i alderen 16-24 år som er med i arbeidsstyrken, det vil si som sysselsatt eller arbeidsledig, i de ulike land, i rangert rekkefølge.

Høy arbeidsledighet blant ungdom i Finland opptrer altså sammen med høy yrkesaktivitet i denne aldersgruppen. Derimot ser vi at andre land med høy ungdomsledighet har relativt lave yrkesfrekvenser i denne alderen (Italia, Hellas, Spania, Frankrike og Belgia). Klart høyest yrkesaktivitet blant ungdom var det i Nederland, kombinert med en rekordlav arbeidsledighet for samme gruppe. Norge ligger i midtsjiktet når det gjelder ungdomsledigheten, men er noe høyere rangert når det gjelder andelen i arbeidsstyrken.

4 av 10 langtidsledige i EU

Velferdstapet ved arbeidsledighet øker med varigheten på ledigheten. Om vi definerer langtidsledighet som en sammenhengende ledighetsperiode på ett år eller mer, viser det seg at i EU-landene samlet sett var 40 prosent av de arbeidsledige langtidsledige i 2002. Til sammenligning gjaldt dette for knapt 13 prosent av de ledige i Norge, den klart laveste andelen av de land som her sammenlignes. I de andre nordiske land lå langtidsledigheten på rundt 20 prosent. Høyest var den i Italia med nær 60 prosent, mens den i Belgia, Tyskland og Hellas var på rundt 50 prosent. I de fleste land er langtidsledighet noe mer utbredt blant menn enn blant kvinner.

Andelen langtidsledige påvirkes av omfanget på myndighetenes arbeidsmarkedstiltak, og hvordan de innrettes, for eksempel om personer med en lengre ledighetsperiode prioriteres. Arbeidsledige som kommer med på et tiltak, regnes ofte ikke lenger som ledige så lenge tiltaket varer. Om de fremdeles er uten vanlig arbeid når tiltaket avsluttes, regnes dette som en ny ledighetsperiode, og varigheten nullstilles. Det er også variasjoner landene imellom i bruken av ulike former for førtidspensjonering ved langvarig ledighet blant eldre personer.

Avslutning

Sammenfattende kan vi si at en større andel av kvinnene i de nordiske land er yrkesaktive enn i de søreuropeiske. For norske og islandske kvinner må dette ses i sammenheng med at mange av dem er deltidsarbeidende. Yrkesaktiviteten for menn (25-49 år) viser et annet mønster, da de nordiske land (unntatt Island) ligger noe under gjennomsnittet for EU-/EFTA-landene. Sverige og Norge peker seg ut med lavest yrkesdeltakelse blant menn i denne alderen. Blant eldre menn (50-64 år) er imidlertid disse to landene på toppnivå i yrkesdeltakelse.

Deltakelse i yrkeslivet betraktes som et gode ikke bare i samfunnsmessig forstand, men også for den enkelte. I et framtidsperspektiv, hvor andelen pensjonister vil stige relativt mye på bekostning av andelen i yrkesaktiv alder, kan land med lav yrkesdeltakelse blant kvinner, eventuelt høy deltidsandel, ha større arbeidskraftreserver å mobilisere enn andre.

Norge har relativt få sysselsatte i sekundærnæringene (industri, bygge- og anleggsvirksomhet med videre). Disse næringene er mest dominerende i land som Portugal, Tyskland, Italia og Spania. Norge har tilsvarende flere sysselsatt i tjenesteyting, hvor de søreuropeiske land ligger godt under gjennomsnittet for EU- og EFTA-landene.

Den norske arbeidsledigheten er lav i europeisk målestokk. Også i våre naboland Sverige, Danmark og Island lå den i 2002 klart under gjennomsnittet for EU- og EFTA-landene. De land som skal gå inn som nye EU-medlemmer fra mai 2004, har en markert høyere ledighet enn i EU totalt sett.

Norske kvinner i alderen 50-64 år har svært høye yrkesfrekvenser i europeisk sammenheng,

Referanser

Eurostat (2003): Labour Force Survey 2002.

Eurostat (2003): Statistics in focus (nos. 15 and 16).